

Lukáš Tofan

Zimní motivy v současné dokumentární fotografii

Bakalářská práce

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko – přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie
Opava, 2015

Lukáš Tofan

Zimní motivy v současné dokumentární fotografii

Winter motifs in contemporary documentary photography

Bakalářská práce

Obor: Tvůrčí fotografie

Vedoucí práce: odb. as. Mgr. Josef Moucha

Oponent: odb. as. MgA. Karel Poneš

Slezská univerzita v Opavě

Filozoficko – přírodovědecká fakulta v Opavě

Institut tvůrčí fotografie

Opava, 2015



»Abstrakt

Zimní motivy byly nedílnou součástí výtvarného umění již od dob holandských mistrů 17. Století. Tato tradice pak přirozeně pokračovala i po vynálezu fotografie mj. dokumentárním dílem Franka Hurleyho, který byl členem slavné Shackeltonovytransantarktické výpravy. Cílem této bakalářské práce je zmapovat scénu dokumentární fotografie využívající zimních motivů od roku 2005 do současnosti a identifikovat společné obsahové a formální prvky.

Klíčová slova: Zima, dokumentární fotografie, Grónsko, Rusko

»Abstract

Winter motives were an integral part of the visual arts since the time of Dutch masters of the 17th century. This tradition has naturally continued even after the invention of photography. Among others I would like to mention documentary work of Frank Hurley who was a member of Sir Shackleton's Trans-Antarctic expedition. The aim of this work is to survey the scene of contemporary documentary photography using winter motifs from 2005 to present and identify common content and formal elements.

Keywords: Winter, Documentary photography, Greenland, Russia

»Poděkování

Chtěl bych poděkovat Odb. as. Mgr. Josefu Mouchovi za ochotu, výbornou spolupráci a věcné připomínky a rady. Rád bych také poděkoval všem autorům za možnost seznámit se s jejich skvělými fotografiemi.

»Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně za použití literatury a pramenů uvedených v seznamu použité literatury.

»Souhlas

Souhlasím, aby tato práce byla zveřejněna v Ústřední knihovně FPF SU v Opavě a knihovně Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a na internetových stránkách Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.

»Obsah

Úvod	1
Nostalgie post-sovětského prostoru	2
Evgenia Arbugaeva	2
Elena Chernyshova	6
Alexander Gronsky	11
Danila Tkachenko	18
Jan Brykczyński	20
Rafal Milach	22
Měnící se svět Arktidy	24
Ciril Jazbec	24
Camille Michel	27
Ragnar Axelsson	29
Tiina Itkonen	31
Zima a civilizace	33
Daniel Gebhart de Koekkoek	33
Eiji Ohashi	36
Martin von Krogh	38
Závěr	40

Úvod

Zobrazení zimní krajiny mi vždy připadalo fascinující. První fascinací bylo seznáení s holandskými mistry 17. Století. Udivěně jsem také doslova zíral v Musée d'Orsay v Paříži na obrazy impresionistů a jejich schopnost zachytit atmosféru a vyjímečné světlo zasněžené krajiny. V oboru fotografie mě fascinovaly dokonale technicky provedené a zároveň historicky nenahraditelné fotografie Franka Hurleyho, který nezapomenutelným způsobem zdokumentoval jednu z nejobdivuhavějších výprav historie – Shackletonovu výpravu k jižnímu pólu na lodi Endurance v letech 1914–1917.

Na tyto mistry se snažím skromně navázat i já, kdy ve své volné tvorbě pracuji na souboru o zimní turistice v českých horách s názvem Krakonošovo. I to je důvodem, proč jsem se ve své bakalářské práci rozhodl prozkoumat, jakým způsobem zpracovávají zimní nebo severskou tematiku současní dokumentární fotografové.

Zimní krajina nabízí možnosti originální vizuality a není proto překvapením, že fotografické soubory s touto tematikou byly hitem na různých festivalech a soutěžích posledních let. Mimo jiné mohu zmínit fotografku Evgenii Arbugaevu, která za soubor Tiksi o stejnojmenném polárním městečku, získala Oskar Barnack Leica Award za rok 2013. Ve stejném roce obdržel slovinský fotograf Ciril Jazbec za svůj dokumentární soubor o Groňsku na stejné soutěži první cenu v kategorii Newcomer.

Tato bakalářská práce si klade za cíl zjistit, jaké současné dokumentární soubory využívají ve fotografii zimních motivů. S ohledem na omezený rozsah práce půjde o výběr vzorku těch nejlepších projektů, které vznikly od roku 2005 do současnosti. Kritérium kvality je samozřejmě v umění diskutabilní a subjektivní. Jako skromnou pomůcku jsem si vybral úspěchy v prestižních soutěžích (Oskar Barnack Leica Award, Sygenta Award, World Press Photo, atd.) a sekundárně jsem si dovolil několik málo projektů doplnit na základě vlastního posouzení.

Dalším cílem této práce je kategorizace projektů využívajících zimních motivů, a to na základě určitých obecných obsahových prvků. Tato kategorizace je v prvním plánu založena na geografickém hledisku, v druhém plánu ovšem můžeme vysledovat jisté opakující se sociální a kulturní motivy, které jsou pro danou geografickou oblast a její fotografické zpracování typické. Detailnější popis identifikovaných motivů je v úvodu jednotlivých kapitol.

V neposlední řadě bych rád představil, co pro mě v definici znamená zimní motiv. Moje definice zimního motivu je poměrně volná – v první řadě jsou to projekty, které na většině obsažených fotografií pracují se zasněženou krajinou, popřípadě – pokud se jedná o fotografie v interiéru – se odehrávají v polárních oblastech, kde lze předpokládat trvalou přítomnost sněhu a ledu.

Nostalgie post–sovětského prostoru

Vzhledem ke geografické poloze a s ní spojeného severského klimatu Ruska není překvapením, že zimní motivy v současné dokumentární fotografii zdejších autorů jsou poměrně hojně zastoupeny. Zřejmě v kontextu obecných kulturních a sociálních nálad, které v Rusku dnes panují, a které jsou spojeny s nostalgií po bývalé slávě a imperiální moci SSSR, se i v současné ruské fotografii často objevují motivy spojené s tímto historickým obdobím. Evgenia Arbugaeva ve svém vynikajícím souboru Tiski nostalgicky vzpomíná na své dětství v kdysi živoucím městečku na pobřeží Severního ledového oceánu. Danila Tkachenko ve svých fotografiích přepodstatňuje význam komunistických památníků na surrealistické objekty jakoby z jiného světa. Odkaz bezohledného přístupu sovětského průmyslu k životnímu prostředí v severoruském městě Norilsk ve svých fotografiích zpracovávají Alexandr Gronsky a Elena Chernysheva. Gronsky ve svých projektech vynikajícím způsobem mapuje odkaz sovětské architektury na předměstích Moskvy a zkoumá, jakým způsobem v těchto bizarních čtvrtích přežívá současná generace. Členové agentury Sputnik Rafal Milach a Jan Brykczynski dlouhodoběji zkoumají sociální situaci svých přátel a konkrétních jedinců v ruských městech a na ukrajinském venkově a zimní krajina je pro ně spíše doplňující kulisou pro dotvoření atmosféry.

Evgenia Arbugaeva

Evgenia Arbugaeva se narodila v roce 1985 v Rusku. Fotografii vystudovala v New Yorku na International Centre of Photography v roce 2009 a od té doby se živí jako volná fotografka. Velmi záhy po absolutoriu fotografické školy získala řadu významných ocenění a dnes patří mezi nejznámější mladé dokumentární fotografy. Mimo jiné obdržela v roce 2013 Oskar Barnack Leica Award a Magnum Foundation Emergency Fund Grant. Její práce byla vystavována v řadě prestižních galerií, mimo jiné v Camera Gallery v Paříži a v Leica Gallery ve Varšavě a německém Wetzlaru. Její fotografie publikoval mimo jiné National Geographic, Le Monde a New Yorker magazine.

Světové uznání si získala za dokumentární soubor Tiksi (2012), který popisuje život v malém městečku na severu Ruska na pobřeží Severního ledového oceánu, kde Evgenia strávila několik let svého dětství.

Městečko Tiksi bylo za dob Sovětského svazu důležitou vojenskou a vědeckou námořní základnou. S kolapsem SSSR a ekonomickou krizí v 90. letech ovšem velmi rychle ztratilo na významu a v současné době se potýká s dramatickým úbytkem obyvatel, protože Tiksi již nenabízí žádnou životní perspektivu.

Evgenia zobrazuje současné Tiksi poetickým a velmi čistým způsobem, kdy fotografie nejsou rušeny zbytečnými detaily. Naopak ústřední a barevně výrazný motiv je zasazen do odstínů bílého sněhu a oblohy a tak máme chvílemi pocit, jako by se jednalo o studiovou fotografii. Snímky působí romantickým až idylickým dojmem, což je v rozporu s každodenní realitou tamnějších obyvatel bojujících proti rozmarům počasí, deprivaci a samotě. Autorka si tohoto rozporu je vědoma a jak sama říká, „chtěla na fotografiích

spíše než současnou realitu zobrazit „nostalgické pohlednice“, které by ji samotné měli připomínat její idylické dětství, které zde prožila.“¹



Evgenia Arbugaeva, Tiksi (2012)



Evgenia Arbugaeva, Tiksi (2012)

Dalším výborným fotografickým souborem z dílny této mladé autorky je soubor Weather Man. Soubor pojednává o Vjačeslavu Korotkim, který vykovává službu meteorologa na arktickém pobřeží Barentsova moře. Jeho stanice je vzdálená hodinu letu vrtulníkem do nejbližšího lidského sídla. Vjačeslav tak žije velmi samotářský život protkaný pravidelnými rituály spojenými s měřením teploty, srážek a síly větru. Jeho žena žije v Archangelsku. Při návratu do civilizace má Vjačeslav vždy velký problém uvyknout zdějšímu provozu a hluku.

¹ Evgenia Arbugaeva Leica Oskar Barnack Award Winner 2013. Blog Leica Camera [online]. [vid. 2015-04-03]. Dostupný z: <http://blog.leica-camera.com/photographers/interviews/evgenia-arbugaeva-leica-oskar-barnack-award-winner-2013/>



Evgenia Arbugaeva, Weather Man (2014)

Evgenia Arbugaeva strávila s Vjačeslavem 2 delší pobyty a říká o něm: “Svět města je pro něj cizí, prostě ho neakceptuje. Původně jsem si myslela, že půjde o nějakého vydědence, který utekl od lidí, protože prožil nějaké závažné trauma. Ale tak to vůbec není. Vůbec nepůsobí, že by byl osamělý. Prostě zmizí do tundry nebo do sněhové bouře. Nemá podobné vědomí sebe sama jako většina lidí. Je to jako by byl vítr nebo samo počasí.”² Soubor Weather Man byl publikován v magazínu New Yorker a nyní také v květnovém čísle British Journal of Photography. Troufám si tvrdit, že bude v nejbližších měsících a letech hitem festivalů a soutěží.



Evgenia Arbugaeva, Weather Man (2014)

² Weather Man – Life At Remote Russian Station. The New Yorker Portfolio [online]. [vid. 2015–04–03]. Dostupný z: <http://www.newyorker.com/project/portfolio/weather-man>



Evgenia Arbugaeva, Weather Man (2014)



Evgenia Arbugaeva, Weather Man (2014)

Elena Chernyshova

Elena Chernyshova je ruská dokumentární fotografka. Narodila se v roce 1981 v Moskvě, kde vystudovala architekturu, nyní žije ve Francii. Po dvou letech práce jak architekta se vydala na cestu po 26 zemích trvající skoro 3 roky. Tato cesta byla hlavním impulsem pro to, aby se stala profesionální fotografkou.

Ve své tvorbě se primárně věnuje Rusku, kde dokumentuje každodenní život různých komunit v kontextu probíhajících změn, ať už kulturních, politických nebo klimatických. Její práce byly publikovány v řadě prestižních časopisů, mimo jiné National Geographic, Le Monde, Internazionale, Days Japan, A/R magazine, Newsweek Russia, a Ecology a Life. V roce 2014 získala třetí cenu v kategorii Každodenní život v soutěži World Press Photo 2014 za soubor Days of Night, Nights of Day.

Tento soubor vznikl díky grantu francouzské nadace Lagardère, který ji umožnil zdokumentovat život v ruském městě Norilsk ležícím na Sibiři 400 km severně za polárním kruhem. Norilsk patří podle různých statistik mezi 10 nejznečištěnějších měst světa a od je roku 2001 uzavřeným městem pro všechny cizince krom Bělorusů. Znečištění je způsobeno intenzivní těžbou a výrobou niklu, paladia a mědi. Přes 60% populace je zapojeno do těžebního a výrobního procesu.

Autorka si kladla za cíl zmapovat schopnost zdejších obyvatel k adaptaci na extrémní klimatické podmínky, ekologickou katastrofu a mnohaměsíční izolaci od okolního světa. Z fotografií je cítit, že i přes nepříznivé podmínky si obyvatelé Norilsku dokáží dopřát každodenních radostí života stejně jako je tomu například u nás v podmínkách mírného pásma.



Elena Chernyshova, Nights of Day, Days of Night (2013)



Elena Chernyshova, *Nights of Day, Days of Night* (2013)

Dalším zajímavým souborem z jejího portfolia je cyklus High Altitude Hunters. Tento soubor mapuje problematiku lovu sobů v Tajmírské oblasti Ruska. Rostoucí světová poptávka po sobím masu způsobuje nárůst počtu lovců a lov se díky moderní technice stává průmyslovou záležitostí.



Elena Chernyshova, High Attitude Hunters (2012)

Za pozornost také stojí soubor Volcanic Energy. Ten se zaměřuje na oblast Kamčatky, která je známá svou vulkanickou aktivitou. V roce 2002 zde byla postavena moderní geotermální elektrárna Mutnovskaja a autorka zde dokumentovala posádku obsluhy, která musí zápasit s jedněmi z nejextrémnějších klimatických podmínek na zeměkouli. Sníh zde dosahuje výšky až 15 metrů, vítr běžně dosahuje rychlosti kolem 40–50m/s a teploty klesají k -25°C . Každých pět dní musí geologové navštívit 14 vrtů a zkontrolovat teplotu a tlak páry. Vrtů jsou často kompletně zasypány sněhem a geologové se k nim musejí prohrabávat střechem. Dalším problémem jsou nánosy ledu na chladicích věžích, v jejichž odstraňování poléváním horkou vodou se střídají směny pracovníků.

Obrazově není tento soubor tak originální jako Days of Night, Nights of Day o Norilsku, jedná se spíše o formálně prostší dokumentární, dalo se říci až reportážní přístupu. O to zajímavější je ovšem zpracované téma.



Elena Chernysova, Volcanic Energy (2011)



Elena Chernysova, Volcanic Energy (2011)



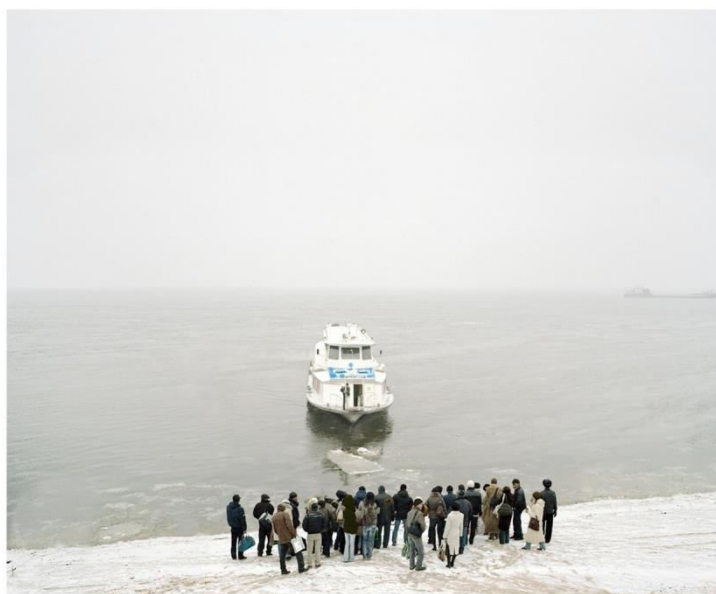
Elena Chernysova, Volcanic Energy (2011)

Alexander Gronsky

Alexander Gronsky (ročník 1980) pochází z Estonska. Fotografií se začal živit velmi brzy, již v 18 letech, kdy se připojil k agentuře Photographer.ru, a převážně se věnoval komerční a reportážní fotografii. V roce 2006 se přestěhoval do Moskvy, kde žije dodnes. Od roku 2008 se více věnoval svým uměleckým projektům. Ve stejném roce se dostal mezi finalisty nejvýznamnější ruské ceny pro současné umělce – Kandinského ceny a v roce 2009 vyhrál cenu Linhof Young Photographer. Jeho práce byly a jsou publikovány v celé řadě prestižních časopisů, mimo jiné Foam, Esquire Russia, National Geographic, Condé Nast Traveller.

Těžiště jeho práce je na pomezí krajinářské a dokumentární fotografie. Soustředí se zejména na předměstské krajiny, tzv. území nikoho, kde vliv města a urbanismu ještě neskončil a zároveň přírodní biotop ještě nezačal. Často je v jeho záběrech krajiny přítomný člověk, i když v měřítku připomínajícím malby krajinářů z období romantismu na počátku 19. století. Charakteristikou jeho tvorby je také perfektní technická kvalita záběrů. Ač by mnoho diváků předpokládalo, že se jedná o záběry z velkoformátové kamery, není tomu tak, Gronsky používá středoformátovou kameru Mamiya 7.

Přirozeně je hlavním tématem jeho tvorby Rusko a často díky tomu ve svých projektech využívá zimních motivů. Mezi projekty, které bychom mohli zařadit do této kategorie, patří jeho ranný projekt z let 2006–2009 s názvem Less than One. Název odkazuje na tematiku souboru, Gronsky se v něm totiž zaměřuje na odlehlé části Ruska, které mají hustotu obyvatel nižší než 1 člověk na kilometr čtvereční. Již v tomto jeho nejstarším souboru je rozpoznatelný jeho výtvarný styl, formálně založený na klidné, až „zenové“ kompozici, komplexních záběrech z větší vzdálenosti, obsahově zaměřených na suburbální témata, kde je často přítomný panelák nebo podobný artefakt komunistické minulosti.



Alexander Gronsky, Less than One (2006 –2009)



Alexander Gronsky, Less than One (2006 -2009)



Alexander Gronsky, Less than One (2006–2009)

Téma krajiny poznamenané lidskou přítomností a komunistickou architekturou rozvinul v souboru *The Edge* (2008–2010), kde prozkoumává téma moskevských předměstí v zimním období. Paralelně s tímto souborem pracoval v letech 2008–2012 na jeho pravděpodobně nejznámějším souboru *Pastorale*, v němž zpracovával stejné téma v letním období. Formálně jsou záběry v *The Edge* oproti *Less than One* ještě více abstrahující a čistší. Několik výrazných prvků v obraze – zpravidla lidí nebo nějakých bizarních krajinných artefaktů – jsou precizně komponovány v barevně tlumené, zasněžené krajině. Název *The Edge* odkazuje k rozhraní mezi městskou a divokovou přírodou, kde se většina fotografovaných situací odehrává. Stejně tak může název více filosoficky reagovat na možnou hranici toho, kam až člověk může ve své brutálnosti vůči krajině dojít.



Alexander Gronsky, The Edge (2008 -2010)



Alexander Gronskey, The Edge (2008 –2010)

Podobně jako již uvedená ruská autorka Elena Chernyshova fotografoval Alexander Gursky severoruské město Norilsk, a to dokonce ve stejném roce 2013. Jeho přístup je více krajinářský a jiný v tom, že město odhaluje bez sněhové přikrývky. Tento stav ještě podstatněji odkrývá neutěšený stav zdejšího životního prostředí, které je těžce poznamenáno těžebním a hutním průmyslem a také extrémními životními podmínkami zdejších obyvatel, které jim nedovolují takovou míru ohledů vůči přírodě, jako tomu může být v mírnějším pásmu.



Alexander Gronsky, Norilsk (2013)



Alexander Gronsky, Norilsk (2013)



Alexander Gronsky, Reconstruction (2013)

Gronského zatím poslední soubor s názvem Reconstruction (2013) také využívá zimních motivů. Jedná se o soubor fotografií z rekonstrukce bitvy z 2. světové války v okolí St. Petěrburgu. Fotografie jsou zajímavě prezentovány v sérii triptichů, které jsou pseudo-panoramatickým záběrem jedné scény. Autor si zajímavě pohrává s nejistotou diváka, který na některých záběrech netuší, zda se jedná o rekonstrukci a může nabýt dojmu, že se jedná o realistickou fotografii z 2. světové války. Vždy je ale v jednom záběru z triptychu nakonec někdy vtipně (hordy fotografujících diváků), jindy surrealisticky (paneláky a jeřáby v pozadí) potvrzeno, že se jedná o současné snímky.

Danila Tkachenko

Ruský fotograf Danila Tkachenko se narodil v roce 1989 v Moskvě. Studoval fotografii a multimédia na Rodčenkově škole fotografie v Moskvě. Velmi záhy po absolutoriu získal světové renomé, zejména díky svému projektu Escape, za nějž v roce 2014 získal 1. místo na World Press Photo v kategorii Portrét.

Jeho aktuální projekt Restricted Areas se dotýká tématu pozůstatků po slavné komunistické a imperiální minulosti Sovětského svazu, což je téma, které se v hledáčku současných ruských autorů velmi často opakuje. Jádrem jeho projektu je fotografování bývalých památníků, budov a roztodivných technických zařízení, jako například radary nebo letadla, které zůstaly opuštěny v zasněžené krajině. Vizualita sněhobílé krajiny a mlžné oblohy je v této sérii vystupňována do maxima a divák má často pocit, jakoby fotografované objekty visely ve vzduchoprázdnu nebo snad byly foceny ve studiu.

Projekt pojednává o utopické snaze „sovětského člověka“ o technologický pokrok, který vyřeší všechny problémy podobně jako v pohádkách o Neznámkovi.



Danila Tkachenko, Restricted Areas (2014)



Danila Tkachenko, Restricted Areas (2014)

Jan Brykczyński

Jan Brykczyński (ročník 1979) je polský dokumentární fotograf žijící ve Varšavě. Fotografii studoval na několika školách. Nejdříve na Národní filmové škole v Lodži, později na katedře fotografie FAMU v Praze a nyní studuje magisterský program na ITF – opavské škole fotografie. Je členem agentury Sputnik, která se zaměřuje na dokumentární projekty ve východní Evropě.

Jan Brykczyński během své fotografické kariéry obdržel řadu ocenění, mimo jiné první cenu v soutěži Sygenta Award v roce 2013 a na festivalu Voies Off v Arles v roce 2014 se dostal mezi finalisty.

Důvodem, proč jej zařazují do této bakalářské práce, je jeho doposud nejznámější projekt Boiko, který dokumentuje život v zapadlé vesnici na západní Ukrajině. V tomto dokumentárním souboru je zhruba polovina snímků vytvořena v zimním období. Život jako by se zde zastavil někdy v 80. letech minulého století a plyne si svým tempem. Pro autora je tento svět ideálním místem, kde vše má svůj řád a smysl. Jak sám tvrdí, „v Karpatech našel svět, o němž slýchal jako dítě pouze v pohádkách.“³ Některé snímky připomínají záběry z Koudelkových Cikánů, s tím rozdílem, že skvělá práce s barvou dodává snímkům další vrstvu.



Jan Brykczyński, Boiko

³ Jan Brykczyński – Boikos in Ukraine. Lens Culture [online]. [vid. 2015-04-05]. Dostupný z: <https://www.lensculture.com/articles/jan-brykczynski-boikos-in-ukraine>



Jan Brykczyński, Boiko

Rafal Milach

Rafal Milach je po Janu Brykczynském další polský fotograf, který v řadě svých projektů využívá zimních motivů. Rafal Milach se narodil v roce 1978 v Gliwicích. Fotografii studoval na Akademii umění v Katowicích a na ITF – opavské škole fotografie, kde dnes vyučuje. Je spoluzakladatelem agentury Sputnik, která se od 2006 zaměřuje na dokumentární projekty v zemích střední a východní Evropy. Za jeho fotografickou kariéru získal Rafal řadu významných ocenění. Za zmínku stojí zejména vítězství v soutěži Photography Book Now v New Yorku v roce 2011 v sekci dokumentárních publikací. V roce 2008 získal první cenu na World Press Photo v kategorii Umění a zábava. Rafal má za sebou řadu úspěšných výstav v prestižních galeriích, mimo jiné v berlínské C/O Gallery (2012) a varšavské Zacheta National Gallery of Art (2012), pokaždé se souborem 7 rooms.

Jeho tvorba je soustředěna na dokumentární projekty lokalizované ve střední a východní Evropě. Jeho dílo se vyznačuje progresivní vizualitou, často využívá poetiku momentky – jakoby náhodně vzniklých záběrů s využitím blesku, v nichž ovšem při bližším pohledu objevíme velmi promyšlené a mnohavrstevné záběry.

Projekt, který bych rád zařadil do kontextu této bakalářské práce, je právě již zmiňovaný 7 rooms. V tomto dokumentárním souboru Rafal fotografoval 7 mladých lidí z různých sociálních skupin v ruských městech Moskvě, Jekatěrinburgu a Krasnojarsku. Na jejich osudech popisuje náladu v současném Rusku, která osciluje mezi adorací současného Putina režimu a vzpomínkami na sovětskou minulost. Primární formou prezentace fotografií je stejnojmenná kniha, v níž jsou k fotografiím uvedeny doprovodné texty. Díky tomu má čtenář lepší možnost proniknout do popisovaných příběhů.



Rafal Milach, 7 rooms



Rafal Milach, 7 rooms



Rafal Milach, 7 rooms

Měnící se svět Arktidy

Další kategorií fotografií, které využívají zimních motivů, jsou fotografie z polárních oblastí „neruské“ arktidy. Zřejmě nejfotografovanějším teritoriem z této kategorie je v současné době Grónsko. Společným prvkem zde vznikajících projektů je zpravidla snaha o dokumentaci mizejícího světa místních komunit. Tradiční způsob života založený na lovu tuleňů, rybolovu a sběru mořských řas, který byl v podstatě neměnný po stovky let, se nyní během jedné generace musí vypořádat s radikální změnou. Ta je způsobena jednak dramatickými dopady globálního oteplování v podobě úbytku ledové pokrývky a jednak obrovské změně v přístupnosti informací a propojenosti s vnějším světem díky televizi a internetu. Mladá generace již odmítá pokračovat v tradičním způsobu života a odchází budovat kariéru do větších měst.

Ciril Jazbec

Prvním autorem, kterého bych rád představil, je mladý slovinský fotograf Ciril Jazbec (1987). Fotografii vystudoval na London College of Communication s absolutoriem v roce 2011. Záhy po dokončení studia začal sbírat úspěchy na prestižních soutěžích. Jeho dosavadním vrcholem je vítězství v Oskar Barnack Leica Award v kategorii Newcomer roce 2013 za sérii *Waiting to Move*.

Ciril Jazbec se ve své tvorbě věnuje dokumentárním projektům zaměřeným na mapování odloučených komunit, které jsou často ohroženy rozvojem civilizace nebo klimatickými změnami. To je také důvodem, proč je těžiště jeho tvorby zaměřeno na polární oblasti. Série *Waiting to Move* se zabývá komunitou Eskymáků žijících v severozápadní koutě Aljašky, na malém ostrově, který je pouze 400 metrů široký a 5 kilometrů dlouhý. Ostrov je ohrožen erozí, rostoucím počtem bouří a táním permafrostu, což jsou pravděpodobně změny způsobené oteplováním klimatu.

V dalším známém souboru *On Thin Ice* sleduje Ciril Jazbec osudy rybářů a lovců v odlehlých vesnicích severního Grónska. Tito lidé jsou také konfrontováni s dlouhodobým oteplováním, většími výkyvy v počasí, a snižováním tloušťky ledové pokrývky. Příběh je také o globalizaci a internetové konektivitě, která zde rozrušuje tradiční způsob života. Mladí lidé již nestojí o pokračování ve způsobu života svých rodičů spočívajícím v lovu tuleňů a ryb a plné soběstačnosti, ale odcházejí za materiálně jednodušším životem do měst. Zvyky a tradice budované v těchto extrémních podmínkách po více než 1000 let tak velmi rychle mizí, protože je nemá kdo udržovat.

Soubor *On Thin Ice* byl vystaven na festivalu *Les Rencontres d'Arles* v roce 2014 jako součást sekce vítězů *Photo Folio Review 2013*.



Ciril Jazbec, Waiting to Move (2012)



Ciril Jazbec, Waiting to Move (2012)



Ciril Jazbec, Waiting to Move (2012)



Ciril Jazbec, Waiting to Move (2012)

Camille Michel

Jednou z prozatím méně známých autorek, která využívá zimních motivů, je mladá francouzská fotografka Camille Michel (1988). Původně vystudovala medicínu, ale po rozhodnutí, že se bude věnovat fotografii, tuto profesi opustila a vystudovala fotografii na École Nationale Supérieure de la Photographie v Arles. Již během studií začala navštěvovat polární oblasti, konkrétně Laponsko a Grónsko. Jak sama říká, „prostřednictvím fotografií a videa se snažím o zachycení tohoto zvláštního světa, který osciluje na pomezí fikce a reality.“⁴

Její soubor *The Last Man*, který byl publikován ve *Photo magazine* a *New York Times*, je dokumentem o životě v městečku Uummannaq na ostrově v severním Grónsku. Toto město má pouhých 1282 obyvatel. Život je zde protkán místními zvyky a Inuitskou mytologií. Zároveň však podobně jako v jiných sídlech v polárních oblastech i zde negativně působí věčná izolace od vnějšího světa a ekologické problémy spojené se změnou klimatu. Název souboru odkazuje k zásadnímu problému, opět společnému mnoha polárním sídlům, tj. drastickému úbytku obyvatel.



Camille Michel, *The Last Man*

⁴ Camille M. – *The Last Men*. *Lens Culture* [online]. [vid. 2015-04-05]. Dostupný z: <https://www.lensculture.com/articles/camille-m-the-last-men>



Camille Michel, The Last Man



Camille Michel, The Last Man

Ragnar Axelsson

Islandský fotograf Ragnar Axelsson se narodil v roce 1958 a dnes se tak řadí již ke střední generaci fotografů. Svou profesní kariéru spojil s největším islandským deníkem Morgunbladid, pro nějž pracuje již od roku 1976. Ve své volné tvorbě se věnuje dokumentární fotografii a primárně se zaměřuje na severské oblasti, jako např. Faerské ostrovy, Grónsko, Skandinávie a Sibiř. Arktické oblasti fotografuje více než 30 let a jak sám říká, „za tu dobu byl svědkem obrovských změn nejen ve způsobu života místních obyvatel, ale i v krajině a klimatu, které se v posledních letech dramaticky mění. To, co zůstávalo neměnné po stovky let, se nyní díky klimatickým změnám a globalizaci vytrácí téměř před očima.“⁵ Tento jeho pohled je ztvárněn v souboru *Last Days of the Arctic* (2008–2014). Soubor je tvořen černobílými fotografiemi z různých regionů Arktidy a je tak svým způsobem specifický a originální. Na rozdíl od většiny fotografů zaměřujících se na tuto geografickou oblast nefotografuje Ragnar Axelsson pouze jedno městečko nebo komunitu, ale cestuje a fotografuje mnohem širěji a má tak možnost pochopit a fotograficky znázornit problémy, které jsou společné celému regionu. I svým černobílým pojetím je v současné době dost ojedinělý, neboť řada fotografů využívá potenciál lákavé vizuality spočívající ve vyniknutí barevných motivů na odstínech bílého sněhu a šedé oblohy.



Ragnar Axelsson, *Last Days of the Arctic* (2008–2014)

⁵ Ragnar Axelsson – *Last Days of the Arctic*. Lens Culture [online]. [vid. 2015-04-05]. Dostupný z: <https://www.lensculture.com/articles/ragnar-axelsson-last-days-of-the-arctic>



Ragnar Axelsson, Last Days of the Arctic (2008–2014)

Tiina Itkonen

Tiina Itkonen se narodila v roce 1968 ve Finsku, kde také dodnes žije. Fotografii vystudovala na Helsinské Aalto University of Art and Design. Je členkou tzv. Helsinské školy fotografie. Ve své tvorbě se primárně zaměřuje na krajinářskou a dokumentární fotografii Grónska, a to již od počátku 90. let.

Její první soubor Inughit (1995–2002) je výpověď o životě jedné inuitské vesnice. Jedná se o soubor portrétů, zátiší a krajin, který zdejší život spíše idylizuje.



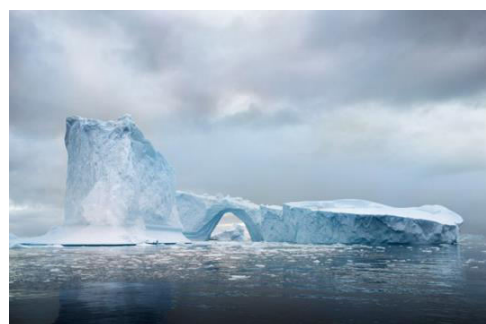
Tiina Itkonen, Inughit (1995–2002)

Její další projekt s výstižným názvem Greenland Landscape (2002–2012) se posunul více do krajinářské roviny. Autorka často využívá panoramatického formátu a opět v idylickém, romantizujícím stylu ukazuje krásu grónské přírody. Podobně jako Gronsky využívá lidí pouze jako kulis zasazených do rámce dominující přírody.



Tiina Itkonen, Greenland Landscape (2002–2012)

Posledním projektem je Iceberg Gallery (2006–12), v němž se autorka posunula již do čistě krajinářské polohy. Na fotografiích zachycuje ledové kry ve světelné hře oblohy a moře. Tento soubor již může působit lehce „kalendářním“ dojmem, nicméně nelze mu upřít řemeslně perfektně odvedenou práci.



Tiina Itkonen, Iceberg Gallery (2006–2012)

Zima a civilizace

Do třetí kategorie fotografií využívajících zimní motivy jsem zařadil projekty, které byly geograficky pořízeny v zimním období v oblastech mírného pásma. Spojovacím prvkem je zde pouze vizuální využití zimních motivů, které dokreslují atmosféru jednotlivých projektů. V případě Daniela G. De Koekkoek je to určitá bizardnost a ironie nebo v případě japonského fotografa Eiji Ohashiho pocit osamění a mystično. Martin von Krogh vynikajícím způsobem podtrhnul ponurou atmosféru severošvédského města Kiruna potemnělými nočními snímky zasněženého města.

Daniel Gebhart de Koekkoek

Daniel Gebhart de Koekkoek je rakouský fotograf žijící ve Vídni. Svou fotografickou kariéru začal v roce 2006. Významným posunem v jeho kariéře byla interní stáž v agentuře Magnum v New Yorku v roce 2008. Jeho fotografie byly publikovány mimo jiné v magazínech VICE, Vanity Fair, Monocle, Travel+Leisure, The Financial Times, Numéro, Zeit Magazin, SZ-Magazin, apod.

V roce 2013 vydal svou první knihu *The World We Live In* u nakladatelství Kehrer – Art Books Heidelberg, za níž obdržel ocenění PDN best photo books of the year v roce 2014.

Ve své volné tvorbě se věnuje dokumentární fotografii. Fotografuje především různé bizardní komunity v Rakousku a Švýcarsku. Jednou z těchto komunit je také skupina kempařů ve švýcarském Svatém Mořici, kteří i v zimě bydlí ve svých karavanech. Autor zdokumentoval tuto skupinu v souboru *Wintercampers* (2011).

První, co nám přijde na mysl, když se mluví o Svatém Mořici, je luxusní zimní dovolená spojená s ledním pólem, drahými restauracemi, šampaňským a ženami zahalenými v kožešinách. Existuje však i jiná stránka tohoto místa a tou je právě skupina kempařů, kteří nebydlí v karavanech jen z důvodu úspory peněz, ale především pro pocit svobody a bližšího sejetí s přírodou, který jim bydlení v karavanu poskytuje.



Daniel Gebhart de Koekkoek, Wintercampers (2011)



Daniel Gebhart de Koekkoek, Wintercampers (2011)

Eiji Ohashi

Eiji Ohashi je japonský fotograf, který se narodil v roce 1955 na ostrově Hokkaido. Většinu svého života prožil v Nepálu a Pákistánu, kde žil od roku 1984 do roku 2006. Nyní působí zpět v Japonsku, kde se ve své volné tvorbě zaměřuje na krajinářskou topografii svého rodného ostrova. Projekt, který ho proslavil, se jmenuje Merci. Jedná se o soubor fotografií prodejních automatů v noční zimní krajině.

Prodejní automaty jsou v Japonsku velmi rozšířené, a to nejenom v městské zástavbě, kde by je průměrný Evropan mohl očekávat, ale také v horských vesničkách v odlehlých oblastech. Jen pro srovnání – v Japonsku je 2x více prodejních automatů než v USA. Prodejní automat se díky své všudypřítomnosti stává přirozenou součástí japonské krajiny a autor tohoto fenoménu využívá. Jeho pohled na automat ovšem není kritický, spíše naopak, vidí v něm jedinou připomínkou života a civilizace v jinak nehostinné zimní krajině.

Po fukušimské katastrofě bylo Japonsko nuceno zavést úsporná opatření v oblasti spotřeby elektřiny. Jedním z prvních obětí těchto opatření byly právě prodejní automaty. Pro Japonce tedy jejich znovuzprovoznění mělo symbolický význam, že se s následky katastrofy již dokázali vypořádat.



Eiji Ohashi, Merci



Eiji Ohashi, Merci

Martin von Krogh

Martin von Krogh se narodil v Kolumbii v roce 1982. V téže roce byl adoptován švédskou rodinou a vyrůstal tak ve Stockholmu. Svou fotografickou kariéru začal v 17 letech reportáží z protestů proti zasedání MMF v Praze v roce 1999. Ve známost vešel zejména reportáží z drtivých následků tsunami v Thajsku v roce 2004, kde byl shodou okolností právě v době katastrofy na dovolené. Jeho snímky byly publikovány v známém švédském deníku Expressen. Od té doby působí jako nezávislý fotograf pro různé agentury a právě deník Expressen. V současné době je jeho práce zaměřena na dlouhodobější dokumentární projekty v nejrůznějších oblastech světa. Zároveň také začal pracovat jako fotograf ve filmovém průmyslu.

O autorovi se nedá říci, že by zimní nebo severské motivy fotografoval programově. Nicméně jeden z jeho nejzdařilejších projektů vznikl právě na toto téma. Jedná se o dokumentární soubor Living in Darkness o životě ve městě Kiruna ležícím za polárním kruhem na severu Švédska.

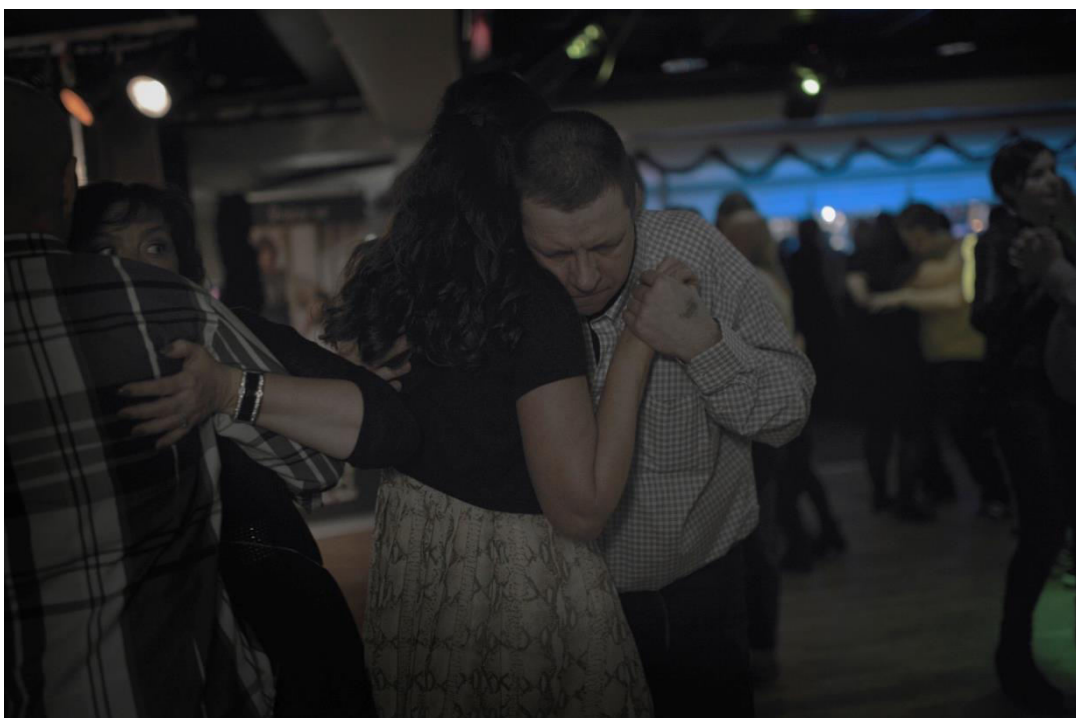
Kiruna leží za polárním kruhem a podobně jako v jiných sídlech v těchto zeměpisných šířkách zde v zimním období po zhruba měsíc vůbec nevychází slunce a dalšího půl roku je převážná část dne ve tmě. Tento fakt samozřejmě negativně ovlivňuje psychiku lidí. Ne nadarmo je v Kiruně největší počet sebevražd na obyvatele v rámci Švédska a velmi častým jevem je alkoholismus a drogová závislost.

Důvodem, proč v Kiruně lidé žijí, je nedaleký obrovský důl na železnou rudu, z něhož přímo nebo nepřímo získává obživu většina obyvatel.

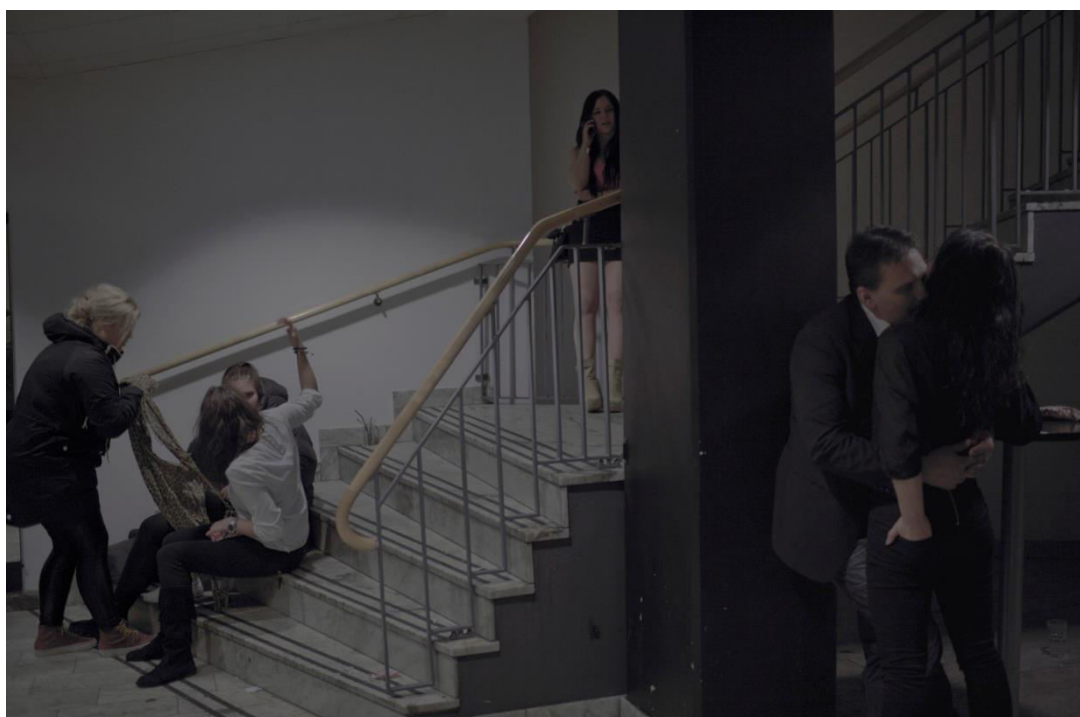
Fotografie Martina von Krogha svou potmělou atmosférou v divákovi dokáží navodit stísněnou atmosféru života za polárním kruhem. Osobně se mi líbí, že do souboru zařadil fotografie reportážního stylu zachycující akci – např. scéna na chodbě bytového domu nebo zatýkání podezřelého. Tímto oživením jde proti dnes již lehce vyčpělému stylu, kdy je dokument kombinací statických portrétů, krajin a zátiší.



Martin von Krogh, Kiruna



Martin von Krogh, Kiruna



Martin von Krogh, Kiruna

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem jsou v současné dokumentární fotografii využívány zimní motivy. Dále bylo cílem provést kategorizaci těchto prací na základě identifikovaných společných prvků. Výběr vzorku projektů byl realizován primárně na základě jejich kvality posuzované úspěchy v renomovaných soutěžích (mj. Oskar Barnack Leica Award, World Press Photo, Rencontres d'Arles Portfolio Review Selection, atd.), částečně pak subjektivním výběrem autora.

Stanovený cíl bakalářské práce byl naplněn. Tato práce představila celkem 13 autorů, kteří byli rozděleni do 3 kategorií: Nostalgie postsovětského prostoru, Mizející svět Arktidy a Zima a civilizace. Tato kategorizace vznikla v prvním plánu na základě geografického hlediska – postsovětský prostor, „neruská“ Arktida (především Grónsko a zbytek světa. V druhém plánu byly ve fotografických souborech identifikovány určité společné motivy vycházející z kulturních a sociálních jevů, které jsou v jednotlivých teritoriích nyní aktuální a přirozeně jsou tak v hledáčku dokumentárních fotografů.

Na zimních motivech ve fotografii mě zajímá jednak specifická vizuální stránka obrazu spojená se zasněženou krajinou a jednak témata, která jsou vybraným fotografickým souborům společná. To znamená v případě ruské fotografie vyrovnávání se s odkazem komunistického režimu, zejména v oblasti architektury a ekologie, a v případě neruské arktidy dramatický úbytek obyvatel způsobený změnou životního stylu a dopadem klimatických změn.

Co se týče formální stránky, zde je možné vyvodit, že zimní krajina umožňuje zjednodušit vizuální sdělení. A to především tím, že odstraňuje zbytečné a rušivé prvky obrazu a nechává vyniknout ústředním motivům. Tento přístup je obzvláště silný u barevných fotografií, neboť na neutrálním až bílém pozadí vynikají barevně výraznější objekty. Pokud je tato vizualita dotažená do extrému, divák může nabýt dojmu, že se dokonce jedná o studiovou práci (viz. např. snímky Danila Tkachenka).

Zimní motivy jsou přirozenou součástí fotografické tvorby každé generace, stejně jako je přirozenou součástí přírody to, že v zimním období sněží. Jistě tomu tak bude i v budoucnosti. Bude zajímavé sledovat, jaké nové příběhy a jaké nové formální prvky následující léta přinesou.

»Internetové stránky prezentovaných autorů:

Cyril Jazbec	http://www.ciriljazbec.com
Evgenia Arbugaeva	http://www.evgeniaarbugaeva.com/
Elena Chernyshova	http://elena-chernyshova.com
Alexandr Gronsky	http://www.alexandergronsky.com
Tiina Itkonen	http://www.tiinaitkonen.com/
Daniel Gebhart de Koekkoek	http://gebhart.dk/
Eiji Ohashi	http://www.sapporo-creation.com/
Camille M.	http://camillem.net/
Ragnar Axelsson	https://www.lensculture.com/raxelsson
Danila Tkachenko	http://www.danilatkachenko.com/
Martin von Krogh	http://martinvonkrogh.com/
Jan Brykczynski	http://www.janbrykczynski.com/
Rafal Milach	http://rafalmilach.com/

»Literatura

BECKETTOVÁ, W. Toulky světem malířství. Fortuna Print, Praha 1996.

BIRGUS, Vladimír a MLČOCH, Jan. Česká fotografie 20. století, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze/ KANT, Praha, 2010

BIRGUS, Vladimír a MLČOCH, Jan. Česká fotografie 20. století – Průvodce, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze/ KANT, Praha, 2005

FRIZOT, Michel. New History of Photography. Könemann, Kolín nad Rýnem 1998

GOMBRICH, E. H. Příběh umění. Odeon, Praha 1992

MULLIGAN, Therese a WOOTERS, David. Dějiny fotografie. Od roku 1839 do současnosti. The George Eastman House Collection. Taschen / Slovart, Praha 2010.

PIJOAN, J. Dějiny umění. Odeon, Praha 1989.

Kolektiv autorů. Les Rencontres Arles Photography 2013. Actes Sud 2013

Kolektiv autorů. Les Rencontres Arles Photography 2014. Actes Sud 2014

»Jmenný rejstřík

Arbugaeva Evgenia	7
Arbugeava Evgenia	6
Axelsson Ragnar	45
Brykczyński Jan	34
de Koekkoek Daniel Gebhart	52
Gronsky Alexander	20
Hurley Frank.....	5
Chernyshova Elena	11
Itkonen Tiina	48
Jazbec Ciril	6, 40
Koudelka Josef	34
Michel Camille.....	43
Milach Rafal.....	37
Ohashi Eiji	56
Shackleton Ernest.....	5
Tkachenko Danila.....	32
von Krogh Martin	60